

Міністерство освіти і науки України
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

ХАЙДАРІ НАТАЛІЯ ІГОРІВНА

УДК 37.015.31/.018.32(410)«19/20»(043.3)

**ОРГАНІЗАЦІЯ ВИХОВАННЯ В ЕЛІТНИХ ШКОЛАХ-ПАНСІОНАХ
У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ НА ПРИКЛАДІ «ПАБЛІК СКУЛЗ»
(кінець ХХ – початок ХХІ століття)**

13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Хмельницький – 2018

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор
Ящук Інна Петрівна,
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія,
декан факультету початкової освіти та філології.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, доцент
Ковальчук Олена Сергіївна,
Луцький національний технічний університет,
професор кафедри іноземних мов;

кандидат педагогічних наук
Коляда Тетяна Василівна,
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини, старший викладач кафедри
соціальної педагогіки та соціальної роботи.

Захист відбудеться «02» липня 2018 р. о 14⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 70.145.01 у Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії за адресою: зала засідань, вул. Проскурівського підпілля, 139, м. Хмельницький, 29013.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії за адресою: вул. Проскурівського підпілля, 139, м. Хмельницький, 29013; та на сайті академії за адресою: www.kgra.km.ua.

Автореферат розісланий «31» травня 2018 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Б. С. Крищук

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. У процесі інтеграції України до європейського та світового освітнього простору національна система шкільної освіти вимагає значної модернізації, що передбачає розв'язання багатьох складних завдань, одне з яких – виховання еліти нації в умовах нового освітнього середовища.

У сучасній українській освіті відбуваються пошуки нових форм і методів освітньої діяльності, які сприятимуть найбільш повному розкриттю потенціалу дитини, її всебічному розвитку як особистості та найвищої цінності суспільства (Національна програма виховання дітей та учнівської молоді в Україні (2004 р.), засвоєнню людиною загальнолюдських і національних духовних цінностей, розвитку її талантів, інтелектуальних, творчих здібностей, формуванню важливих для успішної самореалізації компетентностей (Закон України «Про освіту», (2017 р.). Тому актуальною стає проблема належного рівня навчання та виховання в українських закладах середньої освіти, що є запорукою не лише якісної освіти, спрямованої на виховання політичної, культурної та наукової еліти країни, а й якісної елітної освіти як одного з основних каналів рекрутування еліти в сучасному суспільстві.

У державних документах «Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки» (2012), Концепції розвитку освіти України на період 2015–2025 років (2014) тощо стратегічними завданнями освітньої політики України визначено вивчення й використання кращого зарубіжного досвіду в галузі освіти з метою підвищення конкурентоспроможності української освіти на ринку світових освітніх послуг тощо. Актуалізується потреба у вивченні зарубіжного досвіду та його впровадженні в українську освіту з метою реалізації одного з пріоритетних напрямів державної освітньої політики – інтеграції національної освіти до європейських і світових тенденцій, що зумовлює потребу порівняльних досліджень у цій галузі.

Вітчизняна педагогічна наука завжди звертала увагу на вивчення зарубіжних систем освіти і виховання, зокрема аналіз систем освіти та виховання в школах Західної Європи загалом, Великої Британії, зокрема. Внесок Великої Британії у світову педагогічну спадщину, розширення міжкультурних і наукових зв'язків викликають великий інтерес наукової спільноти України до освіти і виховання в британській школі. Освіта Великої Британії, яка розвивалася протягом декількох століть, – система, перевірена часом та історією, яка успішно функціонує й підпорядкована чітким високим стандартам якості (Національна навчальна програма (National Curriculum) та ін.).

Серед закладів із глибокими освітніми традиціями та ефективною системою виховання вирізняються елітні школи-пансіони «публік скулз» («public schools») у Великій Британії, тобто відкриті недержавні заклади освіти, як правило, найбільші та найстаріші школи-пансіони, які підтримують зв'язок з університетами, мають схожу історію заснування, традиції тощо, метою яких є розкриття індивідуальних особливостей учня, формування активної, відповідальної за рішення та вчинки особистості, що зрештою орієнтує на

самовиховання та високі морально-духовні й суспільні потреби. Здатність до саморозвитку, заснованого на моральних принципах, тобто до елітизації особистості, й усвідомлення місії в житті є фундаментом елітної освіти в британських школах-пансіонах «паблік скулз».

Вагомий внесок у вивчення діяльності англійської школи, історії освіти та педагогіки загалом зробили Б. Бім-Бад, Н. Воскресенська, Б. Вульфсон, Б. Гарднер (B. Gardner), Д. Гілард (D. Gillard), Дж. Денсі (J. Dancy), А. Джуринський, Б. Корнетов, В. Лапчинська, Б. Левін (B. Levin), З. Малькова, М. Маршал (M. Marshall), Л. Микулинський, Дж. Рей (J. Rae), К. Салімова, А. Стенлі (A. Stanley), Дж. Тулі (J. Tooley), В. Фішер (W. Fisher), Р. Уілкінсон (R. Wilkinson) та ін.

Окремі аспекти становлення та розвитку елітних шкіл-пансіонів у Великій Британії, зокрема «паблік скулз», описано в працях вітчизняних і зарубіжних авторів про проблеми розвитку британських приватних освітніх закладів (І. Абакумова, А. Барбарига, Н. Бородавкіна, Н. Винокурова, Н. Воскресенська, А. Данилова, М. Іванющенко, Л. Капранова, С. Кодрле, Т. Коляда, В. Лапчинська, О. Лютий, З. Малькова, І. Марцинковський, К. Назар'єва, Н. Сімушкіна, Н. Яременко та ін.).

Заслужують на увагу компаративні розвідки вітчизняних і зарубіжних учених (Н. Авшенюк, О. Галус, О. Заболотна, О. Ковальчук, С. Кодрле, Б. Кришук, О. Локшина, З. Малькова, І. Руснак, А. Сбруєва, С. Шандрук та ін.), предметом уваги яких став міжнародний досвід реформування сучасної освіти, проблеми європейської інтеграції в освітній сфері, гуманізації освіти тощо.

У працях українських учених-компаративістів побіжно висвітлено ті чи інші аспекти діяльності приватних шкіл провідних країн світу, проаналізовано їхню діяльність. У наукових розвідках Н. Балацької, В. Білової, О. Галуса, Т. Іванюк, О. Ковальчук, І. Курдюмової, О. Локшиної, А. Сбруєвої, С. Старовойтової, А. Троцько, Л. Шапошнікової та ін. вивчено провідні напрями шкільної освітньої політики розвинених західноєвропейських країн, зокрема й Великої Британії, їхнє теоретичне підґрунтя, досягнення й прорахунки тощо.

Цінність для наукової розробки проблеми мають праці, у яких аналітично осмислено стан та проблеми освіти в Україні (Л. Гриневич, В. Ковтунець, О. Сухомлинська, І. Шоробура, І. Ящук та ін.), інституту елітної приватної школи в контексті реформування освітньо-виховних систем провідних країн світу (Г. Ашин, В. Астахова, Л. Бережнова, П. Карабущенко, О. Мовчун, О. Романенко, О. Сидоренко, В. Співаковський, І. Тимошенко, С. Жарая, Р. Резаков, Н. Резанова та ін.).

Водночас аналіз стану розроблення наукової проблеми показав, що, незважаючи на значну кількість праць, які фрагментарно стосуються проблеми діяльності елітних шкіл у Великій Британії, у вітчизняній педагогічній науці немає цілісного дослідження організації виховання в британських елітних школах-пансіонах на прикладі «паблік скулз» у кінці ХХ – на початку ХХІ століття.

Актуальність проблеми зумовлена також прагненням адаптувати вітчизняну освіту до європейських стандартів, а глибоке вивчення й аналіз британського

досвіду елітної освіти сприятиме подоланню *недоліків і суперечностей* у системі освіти України, зокрема, між:

– підвищенням вимог до інституту елітної приватної освіти в загальнонаціональному культурно-освітньому процесі та відсутністю цілісної концепції розвитку цього соціально-педагогічного феномена;

– зростанням інтересу до сучасної зарубіжної, зокрема британської елітної приватної освіти, об'єктивною потребою в оволодінні новою інформацією про її модернізацію та досить слабким вивченням цього феномена у вітчизняній педагогічній науці;

– об'єктивною потребою комплексного порівняльного аналізу досвіду реформування сучасної зарубіжної й української елітної приватної освіти для підвищення конкурентоспроможності системи освіти України та недосконалістю державної освітньої політики, вітчизняних нормативно-правових документів щодо розвитку означеної галузі.

Отже, актуальність зазначеної проблеми, потреба в подоланні названих суперечностей, освоєнні позитивного досвіду високорозвинених країн з метою забезпечення перспективного розвитку вітчизняної освіти зумовили вибір теми дисертації – **«Організація виховання в елітних школах-пансіонах у Великій Британії на прикладі «паблік скулз» (кінець ХХ – початок ХХІ століття)»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дослідження є складником науково-дослідної роботи Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії «Розвиток освіти у країнах Європейського Союзу» (номер державної реєстрації 0114U005427).

Тему дисертації затверджено на засіданні вченої ради Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (протокол № 13 від 22.12.2015 р.) та узгоджено в Міжвідомчій раді з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології НАПН України (протокол № 1 від 31.01.2017 р.).

Мета дослідження полягає у виявленні та розкритті організаційно-виховних засад діяльності елітних шкіл-пансіонів «паблік скулз» у Великій Британії в кінці ХХ – на початку ХХІ століття та визначенні можливостей використання британського досвіду у вітчизняній освітньо-виховній практиці.

Відповідно до теми та мети визначено такі **завдання дослідження**:

1. Здійснити аналіз стану розробленості наукової проблеми та уточнити ключові поняття дослідження.

2. Висвітлити історію становлення й розвитку елітної освіти у Великій Британії в кінці ХХ – на початку ХХІ століття та визначити місце «паблік скулз» в означеному процесі.

3. Розкрити основні види виховання в приватних школах-пансіонах Великої Британії в досліджуваній період.

4. Охарактеризувати шкільну субкультуру як середовище виховання в елітних школах-пансіонах у Великій Британії.

5. Вивчити стан приватної шкільної освіти в Україні та розробити практичні рекомендації для врахування досвіду Великої Британії у вітчизняній освітньо-виховній практиці.

Об'єкт дослідження – виховання в елітних школах-пансіонах Великої Британії.

Предмет дослідження – організаційно-виховні засади діяльності елітних шкіл-пансіонів «паблік скулз» у Великій Британії в кінці ХХ – на початку ХХІ століття.

Методи дослідження. Для розв'язання завдань дослідження використовувався комплекс таких взаємопов'язаних методів: *теоретичний та історико-логічний аналіз, синтез, порівняння, узагальнення та систематизація* – для аналізу теоретичних питань організації виховання в елітних школах «паблік скулз» та характеристики сучасної системи освіти Великої Британії; *порівняльно-історичний та хронологічний методи* – для характеристики суспільно-політичних, соціально-економічних і культурно-освітніх процесів та історико-ретроспективного аналізу функціонування британських елітних шкіл; *системно-структурний метод* – для виявлення й розкриття організаційно-виховних засад функціонування елітних шкіл-пансіонів «паблік скулз» у Великій Британії; *системно-функціональний метод* – для виокремлення видів виховання та складників шкільної субкультури як середовища виховання в елітних школах-пансіонах у Великій Британії; *метод порівняльного (компаративного) аналізу* – для зіставлення даних, аналізу й синтезу одержаних результатів з метою формулювання висновків про стан організації виховання в елітних школах-пансіонах «паблік скулз» у Великій Британії та приватних школах України, а також обґрунтування можливостей застосування в Україні позитивного британського досвіду.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період кінця ХХ – початку ХХІ століття. *Нижня межа* – середина 90-х рр. ХХ ст. – детермінована часом проведення урядом Великої Британії важливих реформ, що суттєво вплинули на динаміку процесів розвитку освітньої галузі, зокрема й інституту елітної приватної освіти. Прийняті в той час закони (Акт про освіту 1997 року (Education Act 1997) та ін.) значно вплинули на збільшення кількості приватних шкіл в Англії та сприяли реалізації нових видів приватних фінансових ініціатив і державно-приватного партнерства. *Верхня межа* визначена початком ХХІ століття, коли по-новому посилюються позиції елітних шкіл (Закони про освіту (Education Act, 2002, 2008) та ін.) як незалежних шкіл, що виграють на тлі нестабільності державного сектору. Поза хронологічними межами дослідження (2017 р.) подано дослідницький матеріал про стан приватної освіти в Україні та Великій Британії з метою їхнього порівняльного (компаративного) аналізу.

Територіальні межі дослідження охоплюють міста Великої Британії, у яких розміщено сім найстаріших та найбільших елітних шкіл-пансіонів: Вінчестер (Winchester College), Вестмінстер (Westminster School), Ітон (Eton College), Рагбі (Rugby School), Харроу (Harrow School), Чартерхауз (Charterhouse School), Шрусбері (Shrewsbury School).

Джерельну базу дослідження становлять:

– наукові огляди й аналітичні праці зарубіжних і вітчизняних дослідників із питань реформування загалом, шкільної елітної освіти, зокрема (монографії,

дисертації, статті), матеріали міжнародних конференцій, довідково-енциклопедична, навчальна й навчально-методична література;

– офіційні документи, у яких визначено правові основи організації й функціонування, головні цілі, завдання, стратегічні перспективи приватних закладів освіти (доповіді урядових комісій із питань освіти, законодавчі акти й розпорядження, статистичні дані, статути, концепції й перспективні плани розвитку елітних шкіл, приватних закладів освіти);

– публікації теоретичного й прикладного характеру сучасних періодичних видань, зокрема «The Guardian», «The Telegraph», «The Times», «Times Educational Supplement», «History of Education», «Pedagogica Historica», «Шлях освіти», «Рідна школа», «Педагогика», «Директор школи, ліцею, гімназії», «Новий колегіум», «Вища освіта» тощо; матеріали шкільної періодици, зокрема «Огляд Вестмінстеру» (Westminster Review); «Щоквартальний огляд» (Quarterly Review), шкільні періодичні видання «Хроніка школи Ітон» (The Eton College Chronicle), «Картезіанці» (The Carthusian), «Метеор» (The Meteor) та ін.;

– документально-фактологічний матеріал, уміщений на сайтах британських («Рада незалежних шкіл» (Independent Schools Council); «Освіта в Об'єднаному Королівстві» (Education UK, розділ «Independent school search»); «Приватні (незалежні) школи британських островів» (Independent Schools of the British Isles); «Довідник приватних шкіл» (The Good Schools Guide); «Британська рада з акредитації» (The British Accreditation Council, BAC); «Асоціація шкіл-пансіонів» (The Boarding Schools Association); «Департамент із питань дітей, шкіл і сім'ї» (Department for Children, Schools and Families) та ін.) та українських (Асоціація навчальних закладів України приватної форми власності (1993), ГО «Асоціація приватних закладів освіти м. Києва» (2005), Громадська спілка «Національна асоціація незалежних шкіл України», ГО «Новий формат навчання» та ін.) організацій;

– організаційно-виховні матеріали, представлені на офіційних сайтах елітних британських шкіл-пансіонів (Вінчестер (Winchester College), Вестмінстер (Westminster School), Ітон (Eton College), Рагбі (Rugby School), Харроу (Harrow School), Чартерхауз (Charterhouse School), Шрусбері (Shrewsbury School)) та українських приватних шкіл (Авторська школа Бойка в Харкові, Гуманітарна гімназія «Гармонія», Школа «Афіни», Ліцей «Гранд», Київська міжнародна школа (Kyiv International School), Британська міжнародна школа в Україні (British International School) в Києві та ін.);

– аудіо-візуальні джерела, зокрема шкільні пісні та художні фільми, присвячені «паблік скулз», які дозволили нам виявити своєрідність субкультури й особливості шкільних традицій;

– літературні твори та праці, що дають уявлення про життя, субкультуру «паблік скулз» та їхню роль в англійському суспільстві, зокрема праці британських дослідників – спогади випускників окремих шкіл: Харроу (М. Маршал, В. Фішер та ін.); Вінчестер (Г. Адамс, Р. Варнер, Т. Кірбі та ін.); Ітон (А. Колерідж, Х. Мартін-Лайт, Е. Паркер, Н. Ралф, Л. Хакорт та ін.); Чартерхауз (Е. Вілмот, А. Стенлі та ін.); Вестмінстр (Ф. Фошал та ін.); Рагбі (Х. Барді та ін.).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

– *уперше* виявлено та розкрито організаційно-виховні засади діяльності елітних шкіл-пансіонів «паблік скулз» у Великій Британії в кінці ХХ – на початку ХХІ століття, як-от: *організаційні особливості діяльності елітних шкіл-пансіонів* (тенденції розвитку сучасної британської елітної школи, принципи й ціннісні орієнтири, цілі, що лежать в основі навчальної та виховної роботи – демократизація управління, посилення прозорості та відкритості шкільної політики, дотримання меритократичного принципу як основи процесу відбору учнів; орієнтація на цілі елітної освіти й загальнолюдські цінності при відборі змісту освіти; поєднання традиційності змісту освіти і розвиток передових технічних засобів і методів навчання тощо); *види виховання в приватних школах-пансіонах Великої Британії в досліджуваній період* – релігійне виховання (religious studies / moral education), громадянське виховання (social studies), спортивне виховання (physical education / training), естетичне виховання (aesthetical education); *складники шкільної субкультури як середовища виховання в елітних школах-пансіонах у Великій Британії* (історія школи; традиції школи; територія школи; тьюторська система; шкільні правила (системи «будинків», фагів, префектів); шкільна символіка (герб, девіз, прапор, шкільна форма, гімн тощо); шкільна лексика (сленг); позааудиторна робота (клуби, секції, товариства, благодійність, екскурсії тощо);

– *уточнено* зміст понять «елітні школи-пансіони Великої Британії «паблік скулз» (найстаріші недержавні (приватні) закриті заклади освіти для дітей, переважно хлопчиків, віком 13–18 років (Вінчестер, Вестмінстер, Ітон, Рагбі, Харроу, Чартерхауз, Шрусбері), які підтримують зв'язок з університетами, мають подібні організаційно-педагогічні особливості виховання, шкільну субкультуру тощо), «виховання в елітних школах-пансіонах «паблік скулз» (цілеспрямований процес створення умов (матеріальних, духовних, організаційних) для розвитку особистості, сукупність оригінальних теоретичних положень і виховних стратегій, спрямованих на формування інтелектуальної еліти країни, що здійснюється через релігійне, громадянське, фізичне, естетичне виховання та шкільну субкультуру (історія, традиції, шкільні правила, символіка тощо) як виховне середовище в елітних школах-пансіонах у Великій Британії); *удосконалено* наукові уявлення про концепції елітної, елітарної освіти, представлені у світовій педагогічній науці; про розвиток елітної освіти у Великій Британії та місце «паблік скулз» в означеному процесі;

– *подальшого розвитку набули* основні положення порівняльної педагогіки та порівняльний аналіз досвіду елітної приватної освіти обдарованих школярів у Великій Британії та Україні.

У науковий обіг уперше введено маловідомі документи, що розширюють наукове знання про організаційно-виховні засади діяльності елітних шкіл-пансіонів «паблік скулз» у Великій Британії в кінці ХХ – на початку ХХІ століття.

Практичне значення одержаних результатів полягає у визначенні можливостей використання британського досвіду у вітчизняній освітньо-виховній практиці та розробці рекомендацій для його врахування на законодавчому,

науково-методичному, освітньо-адміністративному та шкільному рівнях в умовах реформування вітчизняної освіти. Основні положення й результати дослідження використано викладачами педагогічних закладів вищої освіти для розширення змісту навчальних курсів «Порівняльна педагогіка», «Теорія і методика виховання», «Зарубіжні виховні системи», «Технології соціально-педагогічної роботи в зарубіжних країнах», «Теорія та історія соціального виховання»; для підготовки навчально-методичної літератури для сучасної школи, при написанні підручників та посібників із проблеми елітної освіти, у подальших порівняльно-педагогічних дослідженнях.

Теоретичні положення й висновки дослідження можуть бути використані в процесі підготовки майбутніх учителів та в системі післядипломної педагогічної освіти; вони збагатять вітчизняну теорію і практику виховання та можуть стати основою для подальших досліджень, уможливають використання досвіду Великої Британії в роботі освітніх закладів України. Фактичний матеріал, теоретичні положення й висновки дослідження можуть бути використані для розв'язання наукових і практичних завдань у сучасних умовах реформування освітньої системи України.

Основні положення й результати дослідження **впроваджено** в освітній процес Рівненського державного гуманітарного університету (довідка про впровадження № 267 від 29.12.2017 р.), Харківської державної академії фізичної культури (довідка про впровадження № 1324/0116 від 30.12.2017 р.), Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (довідка про впровадження № 1 від 02.01.2018 р.), Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка (довідка про впровадження № 1 від 03.01.2018 р.).

Апробація результатів дисертації. Основні положення й висновки дослідження були представлені в доповідях на наукових і науково-практичних конференціях різного рівня, як-от: *міжнародні* – «Розвиток науки в XXI столітті» (Харків, 2016), «Психологія та педагогіка: методика та проблеми практичного застосування» (Львів, 2016), «Інноваційні наукові дослідження у сфері педагогіки та соціальної роботи» (Сладковичево, 2017), «Педагогіка та психологія: виклики і сьогодення» (Київ, 2017), «Інновації та сучасні технології в системі освіти: внесок Польщі та України» (Сандомир, 2017), «Сучасні наукові дослідження у психології та педагогіці – прогрес майбутнього» (Одеса, 2017), «Стан та перспективи розвитку педагогіки та психології в Україні та світі» (Київ, 2017), «Пріоритетні напрями розвитку сучасних педагогічних та психологічних наук» (Одеса, 2017), «Інновації в сучасній науці» (Київ, 2017), «Сучасні проблеми та перспективи розвитку психології і педагогіки» (Київ, 2017); *всеукраїнські* – «Актуальні проблеми підготовки фахівців соціальної сфери» (Умань, 2015–2017), «Педагогічна наука в Україні за роки незалежності: здобутки, прорахунки, перспективи» (Херсон, 2017), «Сучасні педагогічні дослідження в Україні» (Хмельницький, 2017), «Пріоритетні напрями вирішення актуальних проблем виховання і освіти» (Харків, 2017), «Актуальні проблеми соціальної педагогіки та соціальної роботи» (Умань, 2015–2017); *семінари* – «Права дитини: від витоків до сьогодення» (Умань, 2015–2016), «Актуальні проблеми підготовки фахівців

соціальної сфери» (Умань, 2016).

Результати дослідження заслуховувалися на засіданнях кафедри педагогіки Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (2015–2018).

Публікації. Результати дослідження висвітлено в 19 одноосібних публікаціях автора, з яких 7 відображають основні наукові результати дисертації (зокрема, 1 публікація – у зарубіжному науковому виданні, 3 публікації – у вітчизняних наукових виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз), 12 – апробаційного характеру.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел (452 найменування, з них 177 – іноземною мовою), 6 додатків на 94 сторінках. Загальний обсяг роботи становить 338 сторінок друкованого тексту, основний зміст викладено на 204 сторінках. Роботу ілюстровано 1 таблицею.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, указано її зв'язок із науковими темами; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, хронологічні та територіальні межі дослідження; розкрито методи, джерельну базу дослідження; визначено наукову новизну та практичне значення одержаних результатів; наведено відомості про впровадження, апробацію результатів, публікації, структуру та обсяг дисертації.

У **першому розділі** – «Теоретичні основи дослідження організації виховання в елітних школах-пансіонах «паблік скулз» у Великій Британії» – проаналізовано стан розробленості наукової проблеми; уточнено поняттєво-термінологічний апарат дослідження; обґрунтовано періодизацію становлення й розвитку британських елітних шкіл «паблік скулз».

Проаналізувавши різні підходи до історіографічного огляду наукової проблеми, базовим обрали проблемно-тематичний, згідно з яким виокремили такі групи наукових праць із проблеми дослідження: *історія становлення та розвитку елітних шкіл-пансіонів у Великій Британії* – праці британських дослідників про місце та значення елітних шкіл в історії педагогіки Б. Бім-Бад, В. Бішоп (W. Bishop), Б. Вульфсон, Б. Гарднер (B. Gardner), Д. Гіллард (D. Gillard), Дж. Денсі (J. Dancy), Б. Левін (B. Levin), Г. Лендоу (G. Landow), М. Маршал (M. Marshall), Е. Мак (E. Mack), Дж. Рей (J. Rae), А. Стенлі (A. Stanley), Дж. Тулі (J. Tooley), В. Фішер (W. Fisher), Р. Уілкінсон (R. Wilkinson) та ін.); про суспільно-політичні умови та соціально-економічну ситуацію у Великій Британії (Н. Карліслі, Г. Лонг, Дж. Рід та ін.); аналіз основних напрямів шкільної політики Великої Британії та її теоретичних основ (А. Алексюк, А. Барбарига, Н. Винокурова, Т. Коляда, В. Лапчинська, З. Малькова, І. Марцинковський та ін.); *проблеми приватної елітної освіти у Великій Британії на сучасному етапі* – праці британських дослідників, які порушують проблеми приватної освіти в зарубіжних країнах загалом, Великобританії, зокрема (Е. Батлер, Е. Коулсон, Б. Левін, Дж. Рей, Дж. Тулі та ін.); праці вітчизняних і зарубіжних авторів із проблем

розвитку британських приватних навчальних закладів, зокрема «паблік скулз» (І. Абакумова, Н. Бородавкіна, Н. Воскресенська, А. Данилова, М. Іванющенкова, Л. Капранова, С. Кодрле, О. Лютий, К. Назар'єва, Н. Сімушкіна, Н. Яременко та ін.); праці українських учених-компаративістів, які побіжно висвітлювали ті чи ті аспекти діяльності приватних шкіл; *проблеми реформування сучасних освітньо-виховних систем провідних країн світу, приватної освіти загалом, України та Великої Британії*, зокрема, – аналітичне осмислення сучасного інституту приватної освіти (В. Астахова, Л. Гриневич, С. Жарая, В. Ковтунець, О. Мовчун, О. Романенко, О. Сидоренко, В. Співаковський, І. Тимошенко, Н. Резанова та ін.); праці вітчизняних і західноєвропейських компаративістів, предметом уваги яких стали міжнародний досвід реформування сучасної освіти, проблеми європейської інтеграції в освітній сфері, гуманізації освіти тощо (Б. Вульфсон, О. Заболотна, О. Ковальчук, О. Джуринський, Б. Левін, О. Локшина, В. Мітіна, А. Сбруєва та ін.).

З'ясовано, що кращому розумінню поняття «елітна школа» у Великій Британії та особливостей її функціонування сприяє тлумачення базових понять і висвітлення основних категорій, зокрема «еліта», «елітна освіта», «елітарна освіта», які різносторонньо вивчає комплексна наука, що претендує на статус самостійної, – елітологія, яка досліджує еліти, їхній склад, закони формування та історію розвитку знань про еліти.

У дослідженні британські *елітні школи-пансіони* представляють «паблік скулз» («public schools») як типово англійський феномен – сім найстаріших та найбільших елітних шкіл-пансіонів для дітей віком 13–18 років, як-от: Вінчестер (Winchester College, 1832), Вестмінстер (Westminster School, 1560), Ітон (Eton College, 1440), Рагбі (Rugby School, 1567), Харроу (Harrow School, 1571), Чартерхауз (Charterhouse School, 1555), Шрусбері (Shrewsbury School, 1552), визначені «Законом про суспільні школи» (The public schools Act, 1868). *Елітні школи-пансіони Великої Британії «паблік скулз» («public schools»)* – найстаріші недержавні (приватні) закриті заклади освіти для дітей, переважно хлопчиків 13–18 років, які підтримують зв'язок із університетами, мають подібні організаційно-педагогічні особливості виховання, шкільну субкультуру тощо. *Виховання в елітних школах-пансіонах «паблік скулз» («public schools»)* розглядаємо як цілеспрямоване створення умов (матеріальних, духовних, організаційних) для розвитку особистості, сукупність оригінальних теоретичних положень і виховних стратегій, спрямованих на формування інтелектуальної еліти країни через релігійне, громадянське, фізичне, естетичне виховання та шкільну субкультуру (історія, традиції, шкільні правила, символіка тощо) як виховне середовище в елітних школах-пансіонах у Великій Британії.

З'ясовано, що протягом декількох століть в Англії складалася самобутня система приватної шкільної освіти і виховання – від становлення «паблік скулз» (XIV–XVII ст.) до посилення позицій елітних шкіл як незалежних шкіл, що вигравали на тлі нестабільності державного сектору (починаючи із середини 1990-х рр.).

У другому розділі – «Організаційно-виховні засади діяльності елітних шкіл-пансіонів «паблік скулз» у Великій Британії в кінці ХХ – на початку

XXI століття» – розкрито організаційні засади діяльності елітних шкіл-пансіонів у Великій Британії; проаналізовано види виховання в приватних школах-пансіонах «паблік скулз»; охарактеризовано шкільну субкультуру як середовище виховання в британських «паблік скулз».

Дослідження історії «паблік скулз» дало підстави стверджувати, що на кожному етапі їхнього розвитку з'являлися нові риси, притаманні всім освітньо-виховним закладам такого типу. Серед особливостей, які дають уявлення про тенденції розвитку сучасної британської елітної школи, – принципи й ціннісні орієнтири, цілі, що лежать в основі навчальної та виховної роботи та характеризують внутрішні і зовнішні зв'язки «паблік скулз».

Основна загальна мета всіх елітних шкіл-пансіонів Великої Британії – виховання освічених, критично мислячих, активних членів суспільства, здатних до саморозвитку й самостійних дій, із розвиненими лідерськими якостями, заснованими на чітких моральних принципах, а також здатних бути частиною колективу. Така мета універсальна, але саме вона якнайкраще відображає ціннісний підхід до виховання еліти. З одного боку, цілі «паблік скулз» дозволяють максимально індивідуалізувати виховання, звертати увагу на особистість кожного вихованця, а з іншого, – підкреслюють суспільну місію випускника. Саме здатність до саморозвитку, заснованого на моральних принципах, тобто до елітизації особистості, й усвідомлення місії в житті є фундаментом елітної освіти.

В основі організації елітних шкіл «паблік скулз» лежать такі принципи: принцип гуманізму, згідно з яким основою виховного процесу школи є цінність особистості, визнання унікальності кожного вихованця; принцип меритократичного відбору вихованців, що забезпечує вступ до школи здібних учнів, незалежно від їхнього походження, національності й віросповідання. Ціннісним пріоритетом кожної школи-пансіону є важливість моральних принципів – етичний і релігійний аспект життя шкіл покликаний сприяти духовному розвитку вихованців, забезпечити стійку моральну основу їхнього життя.

Учням і педагогам властиві демократичність у стосунках і гордість за свій навчальний заклад. На особливу увагу заслуговує принцип надання стипендій учням «паблік скулз». Стипендії не тільки дозволяють обдарованим учням отримати одну з кращих можливих у Великій Британії освіт, а й відразу «просувають» дітей із малозабезпечених сімей на кілька соціальних сходинок угору. Елітні школи-пансіони мають високі результати випускних іспитів, що забезпечує їм вільний доступ до університетів. Таким високим результатам сприяють тьюторська система, профільна підготовка, велика кількість факультативних занять, профорієнтаційна робота тощо. Зміст освіти в «паблік скулз» демонструє посилення значущості гуманітарних аспектів і орієнтацію змісту освіти на загальнолюдські цінності.

Аналіз літературних і медійних джерел, інтернет-сайтів, освітніх порталів та британської освітньо-виховної практики дозволив з'ясувати, що важливе місце в роботі «паблік скулз» посідає *релігійне виховання* (religious studies / moral

education) – найбільш традиційний для приватних шкіл-пансіонів Великобританії вид виховання. Основними формами релігійного виховання є вивчення обов'язкового предмета шкільної програми «Релігійне навчання» («Religious Studies») або «Світові релігії» («World Religions» – у старших класах); обов'язкове щотижневе відвідування релігійних мес у шкільних каплицях; спів у шкільному церковному хорі; релігійні свята на території школи-пансіону; створення благодійних товариств із учнів школи та їхніх батьків; залучення учнів школи-пансіону на час канікул до волонтерської роботи в сирітських притулках, будинках для людей похилого віку, хоспісах та інших установах. Не нав'язуючи якогось одного віросповідання штучно, більшість британських приватних шкіл-пансіонів, проте, мають на території каплицю саме англіканської церкви, відвідування служб якої всіляко підтримується адміністрацією школи.

Ще одним важливим напрямом виховання в елітних школах-пансіонах Великої Британії є *громадянське виховання* (social studies), що проходить під гаслом «Виховання патріота» – патріота своєї країни (Великобританії) і, ще важливіше, патріота своєї школи. Вихованню останньої якості сприяють століттями перевірені традиції школи, весь внутрішній устрій життя. Серед основних форм громадянського виховання в «паблік скулз» – обов'язковий курс «Громадянознавство» («Social Studies»), участь у діяльності шкільної ради – міні-спільноти, яка має свої органи самоврядування (усіма шкільними товариствами, спортивними клубами тощо управляють самі учні) та робить реальний внесок у виховання активної громадянської позиції учнів.

Фізичне виховання (physical education / training) – важливий компонент змісту освіти протягом усіх років навчання. У всіх елітних школах створені сприятливі умови для командних та індивідуальних видів спорту. У школах зазвичай практикують індивідуальні та командні види спорту: футбол, плавання, бадмінтон, гольф, поло, баскетбол, крос-кантрі, стрільба, настільний теніс, сквош, фехтування, крикет, фітнес, аеробіка, пілатес, віндсерфінг, балет, стендова стрільба, вітрильний спорт, верхова їзда, танці, водне поло та ін. Проте перевага надається командним видам спорту, які розвивають командний дух, уміння працювати в колективі; виховують волю і характер; формують почуття товарищескості, уміння перемагати і програвати.

Система *естетичного виховання* (aesthetical education) в елітних школах-пансіонах «паблік скулз» загалом використовує всі естетичні явища дійсності особливого, специфічного й самодостатнього світу школи – спеціальні предмети шкільної програми (музика, мистецтвознавство тощо), позаурочна художня діяльність (театри, хори, художні студії, гончарні майстерні), культурно-естетичні заходи, шкільна форма, мальовнича територія школи, історичні архітектурні ансамблі – ось ті чинники, які протягом сотень років вдало виховують естетично повноцінну особистість в елітних школах-пансіонах Великої Британії.

Для кожної елітної школи-пансіону характерна своєрідна шкільна субкультура (особливі норми, звичаї й звички, орієнтація на зовнішні атрибути), яка має певні установки й цінності. На думку багатьох дослідників (І. Абакумова, А. Данилова, К. Назар'єва, Н. Яременко та ін.), субкультура «паблік скулз»

створює таке виховне середовище, у якому дитина із суб'єкта виховної діяльності стає її об'єктом. В основі виховної роботи лежить тьюторська система, система «будинків», фагів і префектів, спортивних ігор тощо – компоненти унікальної шкільної субкультури, ефективність якого перевірена сторіччями.

У третьому розділі – «Перспективи використання досвіду Великої Британії в системі приватної освіти в Україні» – вивчено стан приватної освіти в Україні як основи діяльності елітних навчальних закладів та розроблено рекомендації щодо врахування досвіду Великої Британії з розвитку приватної та елітної освіти в Україні.

Як свідчить аналіз вітчизняної практики, більшість приватних навчальних закладів, які асоціюють себе з елітними в значенні «кращий, провідний», повністю не відповідають зазначеним критеріям. Одним із суперечливих питань є співвідношення елітарної та елітної освіти, що часто призводить до так званої підміни названих термінів, які позначають різні поняття.

У дослідженні проаналізовано стан приватної освіти в Україні загалом та діяльність кращих навчальних закладів, які можуть претендувати на статус елітних. Це заклади освіти, більшість із яких – визнані лідери сучасної системи вітчизняної освіти, що займають високі місця в щорічних рейтингах та опитуванні серед населення, зокрема Авторська школа Бойка в Харкові, Гуманітарна гімназія «Гармонія», Школа «Афіни», Ліцей «Гранд», Київська міжнародна школа (Kyiv International School), Британська міжнародна школа в Україні (British International School) в Києві та ін.

З'ясовано, що, незважаючи на певні досягнення, в Україні сектор приватної елітної освіти потребує реформування та докорінних змін. Активну позицію в цьому напрямі зайняли об'єднання педагогів, прихильників та ентузіастів приватної освіти: Асоціація навчальних закладів України приватної форми власності (1993), ГО «Асоціація приватних закладів освіти м. Києва» (2005), Громадська спілка «Національна асоціація незалежних шкіл України», ГО «Новий формат навчання» та ін.

Проведений аналіз стану приватної елітної освіти в Україні свідчить про зацікавленість педагогічної громадськості, батьків і загалом суспільства таким освітньо-виховним феноменом, про об'єктивну потребу в освоєнні позитивного зарубіжного досвіду виховання еліти, зокрема елітних шкіл-пансіонів «паблік scuлз» Великої Британії, з метою перспективного розвитку вітчизняної освіти.

Аналізуючи «паблік scuлз» як оригінальний і одночасно традиційний педагогічний феномен, ефективність якого перевірена століттями, зауважимо й про негативні моменти в їхній діяльності, які є предметом постійної громадської критики. На думку дослідників, жоден інститут, крім «паблік scuлз», не піддавався стільком нападкам з боку громадськості, особливо у ХХ столітті. Багато в чому це пояснюється тим, що вплив шкіл на англійську історію і культуру є таким сильним, що його можна порівняти лише з впливом інституту монархії. Сьогодні упередження проти «великих» елітних шкіл дуже значне, проте британці швидше відчують задоволення від того, що такі школи існують, оскільки вони пропонують певний стандарт, до якого можна й потрібно прагнути.

Відповідно до результатів проведеного вивчення організаційно-виховних засад діяльності британських елітних шкіл-пансіонів, урахувавши виявлені недоліки у вітчизняній приватній освіті, обґрунтовуємо рекомендації (на законодавчому, науково-методичному, освітньо-адміністративному та шкільному рівнях) для використання досвіду Великої Британії в діяльності приватних елітних навчальних закладів України.

Отже, узагальнивши організаційні принципи діяльності приватних шкіл-пансіонів Великої Британії, можемо з упевненістю говорити, що ці заклади є найяскравішим зразком елітної освітньої установи. Основна мета діяльності британських приватних шкіл-пансіонів – розвиток в учнів позитивних емоцій, різнобічного характеру та незалежного мислення, прагнення до самопізнання, допитливості, терпимості, виховання особистостей, які поважають один одного. Справжній англійський характер упродовж століть виховувався саме в школах-пансіонах «паблік скулз», серед випускників яких було багато видатних британських прем'єр-міністрів. Освіта Великої Британії – система, перевірена часом й історією, успішно функціонує та підпорядкована чітким високим стандартам якості.

ВИСНОВКИ

У дисертації подано теоретичне узагальнення та вирішення важливого й актуального завдання, що полягає у виявленні та розкритті організаційно-виховних засад діяльності елітних шкіл-пансіонів «паблік скулз» у Великій Британії в кінці ХХ – на початку ХХІ століття та визначенні можливостей використання британського досвіду у вітчизняній освітньо-виховній практиці. Результати проведеного дослідження дали підстави для таких **висновків**:

1. Аналіз стану розробленості наукової проблеми організації виховання в елітних школах-пансіонах у Великій Британії на прикладі «паблік скулз» у кінці ХХ – на початку ХХІ століття здійснено відповідно до проблемно-тематичного принципу за такими групами історіографічних праць: *історія становлення та розвитку елітних шкіл-пансіонів у Великій Британії* (місце та значення елітних шкіл у суспільстві; історія заснування елітних шкіл у зв'язку з діяльністю державних та громадських діячів, меценатів; історія діяльності елітних шкіл; громадська та наукова діяльність викладачів та випускників шкіл; історичний та історико-педагогічний аналіз перетворень, що відбувалися в загальній системі освіти Великої Британії тощо); *становлення і розвиток елітної освіти, елітології та елітопедагогіки* (методологічні основи вивчення елітної освіти, що містять аналіз розвитку ідей елітопедагогіки і механізмів елітогенези, історію становлення та розвитку елітних навчальних закладів, теорію та практику навчання і виховання в них); *проблеми приватної, елітної освіти у Великій Британії на сучасному етапі* (провідні напрями шкільної політики розвинених західноєвропейських країн, зокрема й Великої Британії, їхнє теоретичне підґрунтя, досягнення й прорахунки тощо; проблеми приватної освіти в

зарубіжних країнах загалом, у Великій Британії, зокрема; проблеми розвитку британських приватних навчальних закладів, зокрема «паблік скулз»; аспекти діяльності приватних шкіл); *проблеми реформування сучасних освітньо-виховних систем провідних країн світу, приватної освіти загалом, України та Великої Британії, зокрема* (аналітичне осмислення сучасного інституту приватної освіти; міжнародний досвід реформування сучасної освіти, проблеми європейської інтеграції в освітній сфері, гуманізації освіти тощо). Аналіз історіографії проблеми та джерельної бази дослідження показав, що, незважаючи на значну кількість праць, які стосуються проблеми діяльності елітних шкіл у Великій Британії на різних історико-педагогічних етапах, у вітчизняній педагогічній науці ця наукова проблема комплексно й системно не вивчалася.

У дослідженні уточнено сутність ключових категорій та їхніх видових понять-категорій, як-от: «виховання», «еліта», «елітна освіта», «елітні школи-пансіони», «паблік скулз», «виховання в елітних школах-пансіонах» та ін.

2. Висвітлено історію становлення та розвитку елітної освіти у Великій Британії в кінці ХХ – на початку ХХІ століття, визначено місце «паблік скулз» в означеному процесі. З'ясовано, що становлення та розвиток елітних шкіл-пансіонів «паблік скулз» пройшов чотири періоди: 1) становлення «паблік скулз» (XIV–XVII ст.); 2) розвиток «паблік скулз» (XVII – початок ХІХ ст.); 3) посилення інтеграційних процесів (ХІХ – середина ХХ ст.); 4) криза і докорінне реформування (1960 р. – теперішній час): криза системи елітної освіти (початок 1960-х – початок 1970-х рр.); активні реформи (середина 1970-х рр. – середина 1990-х рр.); нове посилення позицій елітних шкіл (середина 1990-х рр. – теперішній час). Кожен період становлення й розвитку «паблік скулз» характеризувався особливостями (принципи та ціннісні орієнтири, цілі, що лежать в основі навчальної та виховної роботи, особливості, що характеризують внутрішні і зовнішні зв'язки «паблік скулз»), які відповідно впливали на організаційно-педагогічні засади виховання в «паблік скулз», види виховання, шкільну субкультуру як виховне середовище елітних шкіл-пансіонів Великої Британії.

3. Розкрито основні види виховання в приватних школах-пансіонах Великої Британії в досліджуваній період. З'ясовано, що унікальність і ефективність виховної роботи англійських елітних шкіл зумовлені національними, історичними та культурними особливостями розвитку інституту освіти Великої Британії, які сприяли появі незалежного статусу шкіл. Мета діяльності елітних шкіл – формування еліти нації, засвоєння учнями важливого для життя в суспільстві соціального досвіду й формування системи лідерства та системи цінностей, які приймає суспільство; розкриття індивідуальних особливостей учня, формування активної, відповідальної за рішення та вчинки особистості, що в результаті налаштує на самовиховання та високі морально-духовні й суспільні потреби.

Традиційно в елітних приватних коледжах, пансіонах Великобританії основними є такі види виховання: *релігійне виховання* (religious studies / moral education), що охоплює релігійну освіту і духовно-моральний розвиток особистості учня; *громадянське виховання* (social studies), спрямоване на формування в учнів культури громадянськості або громадянської культури;

формування комплексу якостей, потрібних кожному членові сучасного суспільства (політичної культури, правової культури та культури міжнаціональних відносин); знання законів, соціальної системи країни, уміння брати участь у суспільному житті, нетерпимість до порушення законів тощо; *фізичне виховання* (physical education / training), що містить не тільки фізичний розвиток учня, а й сприяє вихованню змагальних якостей учнів, згуртуванню вихованців, розвитку здорової конкуренції між «houses» (структурними об'єднаннями викладачів і учнів); *естетичне виховання* (aesthetical education), що сприяє формуванню в учнів естетичного світосприйняття й смаку; сприйняттю та розумінню прекрасного в трудовій діяльності, розвитку в людини здатності вносити красу в процес і результати праці; формує спеціальні здібності й розвиває обдарування в певних його видах – образотворчому, музичному, вокальному, хореографічному, театральному, декоративно-прикладному та інших.

4. Охарактеризовано шкільну субкультуру як середовище виховання в елітних школах-пансіонах у Великій Британії. Серед основних тенденцій виховної роботи «паблік скулз» – традиційність, зв'язок із навчально-виховною та управлінською діяльністю, поєднання індивідуальних і колективних форм роботи та використання потенціалу виховного середовища. Виховна робота в елітних школах-пансіонах спрямована на формування самостійності, відповідальності й активності. Принципи та цінності, а також історичні особливості розвитку «паблік скулз» визначають особливості виховної роботи, які формують шкільну субкультуру. Виокремлено такі основні складники шкільної субкультури елітних шкіл-пансіонів «паблік скулз» у Великій Британії: історія школи; традиції школи; територія школи; тьюторська система; шкільні правила (системи «будинків», фагів, префектів); шкільна символіка (герб, девіз, прапор, шкільна форма, гімн тощо); шкільна лексика (сленг); позааудиторна робота (клуби, секції, товариства, благодійна діяльність, екскурсії і т.п.).

5. Вивчено стан приватної шкільної освіти в Україні. Здійснено аналіз стану приватної освіти в Україні загалом та діяльності кращих навчальних закладів, які можуть претендувати на статус елітних, ідуть в авангарді прогресу, адже саме за їхньої ініціативи виносять на широке обговорення та проводять експериментальну апробацію питань трансформації освітнього середовища сучасної школи з урахуванням світових тенденцій і української практики, шукають шляхи вдосконалення нормативно-правової бази системи освіти в Україні з урахуванням європейського досвіду.

На основі теоретичного обґрунтування проблеми дослідження, виявлення та розкриття організаційно-виховних засад функціонування елітних шкіл-пансіонів «паблік скулз» у Великій Британії в кінці ХХ – на початку ХХІ ст., аналізу стану елітної та приватної освіти в Україні визначено можливості використання британського досвіду у вітчизняній освітньо-виховній практиці. Розроблено рекомендації для його врахування на законодавчому, науково-методичному, освітньо-адміністративному та шкільному рівнях. Запропоновані рекомендації відкривають додаткові можливості для формування елітної освіти в Україні з метою виховання еліти нації як одного з рушіїв успіху високорозвиненої країни.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів порушеної проблеми. Перспективи подальших наукових пошуків пов'язуємо із об'єктивною потребою комплексного порівняльного аналізу досвіду реформування сучасної зарубіжної й української приватної освіти для підвищення конкурентоспроможності системи освіти України та відсутністю такого дослідження.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Хайдарі Н. Організація виховання в елітних школах-пансіонах у Великій Британії. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*. Умань, 2016. Вип. 2. С. 333–341.

2. Хайдарі Н. І. Коледж Ітон (Eton College) як одна з найвідоміших елітних приватних шкіл-пансіонів Великої Британії. *Педагогічні науки: зб. наук. праць [Херсонський державний університет]*. Херсон: ХДУ, 2016. Вип. LXXIII, т. 2. С. 47–51.

3. Хайдарі Н. Використання досвіду британських елітних шкіл-пансіонів «паблік скулз» в Україні. *Педагогічний дискурс: зб. наук. праць*. Хмельницький, 2017. Вип. 23. С. 177–183.

4. Хайдарі Н. Виховний феномен приватних шкіл-пансіонів Великобританії. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи: зб. наук. праць*. Умань, 2017. № 56. С. 221–230.

5. Хайдарі Н. І. Особливості виховної системи британських елітних шкіл-пансіонів «паблік скулз» («public schools»). *Sciences of Europe: scientific journal*. Praha, 2017. № 18 (18), vol. 3. P. 38–42.

6. Хайдарі Н. І. Особливості фізичного виховання у «паблік скулз» – елітних школах-пансіонах Великої Британії. *Педагогічні науки: зб. наук. праць [Херсонський державний університет]*. Херсон: ХДУ, 2017. Вип. LXXVII, т. 1. С. 118–122.

7. Хайдарі Н. І. Школа-пансіон Рагбі (Rugby School) – заклад елітної приватної освіти у Великобританії. *Наукові записки: зб. наук. праць [Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка]*. Сер.: Педагогічні науки. Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2017. Вип. 156. С. 229–234.

Опубліковані праці апробаційного характеру

8. Хайдарі Н. І. Система естетичного виховання в «паблік скулз» – елітних школах-пансіонах Великої Британії. *Права дітей: від витоків до сьогодення: матеріали наук.-метод. семін.* (Умань, 26 трав. 2015 р.). Умань: ФОП Жовтий, 2015. С. 98–103.

9. Хайдарі Н. І. Виховні традиції та інновації в елітних школах-пансіонах Великої Британії. *Психологія та педагогіка: методика та проблеми практичного застосування: зб. тез. учасників міжнар. наук.-практ. конф.* (Львів, 23–24 груд. 2016р.). Львів: Львівська педагогічна спільнота, 2016. С. 123–126.

10. Хайдарі Н. І. Елітна освіта у Великій Британії: на прикладі школи-пансіону Рагбі (Rugby School). *Развитие науки в XXI веке: сб. статей XX междунар. конф.* (Харьков, 13 декабря 2016 г.). Харьков: Знание, 2016. Ч. 3. С. 100–104.

11. Хайдарі Н. І. Релігійне виховання в елітних школах-пансіонах «паблік скулз» Великої Британії. *Пріоритетні напрями розвитку сучасних педагогічних та психологічних наук: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.* (Одеса, 11–12 серп. 2017 р.). Одеса: Південна фундація педагогіки, 2017. С. 99–101.

12. Хайдарі Н. І. Виховання в елітних школах-пансіонах Великої Британії: на прикладі коледжу Ітон (Eton College). *Inovativny výskum v oblasti vzdelávania a sociálnej práce: medzinárodná vedecko-praktická konferencia* (Sládkovičovo, 10–11 marca 2017.). Sládkovičovo: Vysoká škola Danubius, 2017. P. 191–194.

13. Хайдарі Н. І. Виховні традиції в елітних школах-пансіонах Великої Британії. *Педагогіка та психологія: виклики і сьогодення: зб. тез наук. робіт учасників міжнар. наук.-практ. конф.* (Київ, 5–6 трав. 2017 р.). Київ: Київська наукова організація педагогіки та психології, 2017. С. 43–46.

14. Хайдарі Н. І. Виховні традиції приватних шкіл-пансіонів Великої Британії. *Innovations and modern technology in the educational system: contribution of Poland and Ukraine: international scientific and practical conference* (Sandomierz, May 5–6, 2017). Sandomierz, 2017. P. 30–34.

15. Хайдарі Н. І. Особливості громадянського виховання в елітних школах-пансіонах «паблік скулз» Великої Британії. *Пріоритетні напрямки вирішення актуальних проблем виховання і освіти: матеріали наук.-практ. конф.* (Харків, 28–29 липня 2017 р.). Харків: Центр педагогічних досліджень, 2017. С. 99–103.

16. Хайдарі Н. І. Позааудиторна робота як складова шкільної субкультури елітних шкіл-пансіонів «паблік скулз» Великої Британії. *Сучасні проблеми та перспективи розвитку психології і педагогіки: матеріали міжнар. наук. конф.* (Київ, 1–2 груд. 2017 р.). Київ: Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського, 2017. С. 45–48.

17. Хайдарі Н. І. Приватна освіта в Україні: проблеми та перспективи подальшого розвитку. *Стан та перспективи розвитку педагогіки та психології в Україні та світі: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.* (Київ, 1–2 верес. 2017 р.). Київ: Київська наукова організація педагогіки та психології, 2017. С. 20–24.

18. Хайдарі Н. І. Приватна освіта як основа діяльності елітних навчальних закладів в Україні. *Педагогічна наука в Україні за роки незалежності: здобутки, прорахунки, перспективи: матеріали всеукр. (з міжнар. участю) наук.-практ. конф.* (Херсон, 15–16 лист. 2017 р.). Херсон: Гельветика, 2017. С. 29–32.

19. Хайдарі Н. І. Символіка як засіб виховання у приватних школах-пансіонах Великої Британії. *Сучасні наукові дослідження у психології та педагогіці – прогрес майбутнього: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.* (Одеса, 19–20 трав. 2017 р.). Одеса: Південна фундація педагогіки, 2017. С. 71–74.

АНОТАЦІЇ

Хайдарі Н. І. Організація виховання в елітних школах-пансіонах у Великій Британії на прикладі «паблік скулз» (кінець ХХ – початок ХХІ століття). – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки». – Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія МОН України, Хмельницький, 2018.

У дисертації подано теоретичне узагальнення та вирішення важливого завдання, що полягає у виявленні та розкритті організаційно-виховних засад діяльності елітних шкіл-пансіонів «паблік скулз» та визначенні можливостей використання британського досвіду у вітчизняній освітньо-виховній практиці.

Здійснено аналіз стану розробленості наукової проблеми та уточнено ключові поняття дослідження. Висвітлено історію становлення і розвитку елітної освіти у Великій Британії в кінці ХХ – на початку ХХІ століття та визначено місце «паблік скулз» в означеному процесі. Розкрито основні види виховання в приватних школах-пансіонах Великої Британії в досліджуваній період. Охарактеризовано шкільну субкультуру як середовище виховання в елітних школах-пансіонах у Великій Британії.

Вивчено стан приватної шкільної освіти в Україні та розроблено практичні рекомендації для врахування досвіду Великої Британії у вітчизняній освітньо-виховній практиці на законодавчому, науково-методичному, освітньо-адміністративному та шкільному рівнях.

Ключові слова: виховання, еліта, елітна освіта, «паблік скулз», елітні школи-пансіони Великої Британії «паблік скулз», виховання в елітних школах-пансіонах.

Хайдарі Н. И. Организация воспитания в элитных школах-пансионатах в Великобритании на примере «публичных школ» (конец ХХ – начало ХХІ века). – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.01 «Общая педагогика и история педагогики». – Хмельницкая гуманитарно-педагогическая академия МОН Украины, Хмельницкий, 2018.

В диссертации представлено теоретическое обобщение и решение важной задачи, которая заключается в выявлении и раскрытии организационно-воспитательных основ деятельности элитных школ-пансионатов «публичных школ» и определении возможностей использования британского опыта в отечественной образовательно-воспитательной практике.

Осуществлен анализ состояния разработанности научной проблемы и уточнены ключевые понятия исследования. Отражена история становления и развития элитного образования в Великобритании в конце ХХ – начале ХХІ века и определено место «публичных школ» в рассматриваемом процессе. Раскрыты основные виды воспитания в частных школах-пансионатах Великобритании в

исследуемый период. Охарактеризована школьная субкультура как среда воспитания в элитных школах-пансионах в Великобритании.

Изучено состояние частного школьного образования в Украине и разработаны практические рекомендации для учета опыта Великобритании в отечественной образовательно-воспитательной практике на законодательном, научно-методическом, образовательно-административном и школьном уровнях.

Ключевые слова: воспитание, элита, элитное образование, «публические школы», элитные школы-пансионы Великобритании «публические школы», воспитание в элитных школах-пансионах.

Khaidari N. I. Organization of Education in Elite Boarding Schools in Great Britain on the Example of «Public Schools» (End of the XX – Beginning of the XXI Centuries). – Qualifying scientific work as a manuscript.

Thesis for obtaining a scientific degree of Candidate of Pedagogical Sciences, speciality 13.00.01 «General Pedagogy and History of Pedagogy». – Khmelnytskyi Humanitarian-Pedagogical Academy Ministry of Education and Science of Ukraine, Khmelnytskyi, 2018.

The dissertation deals with the theoretical generalization and the solution of the important and topical task, that consists in revealing and finding out the organizational and educational foundations of the activities of elite boarding schools «public schools» in the UK and in determining the possibilities of using British experience in domestic educational and instructional practice.

The analysis of the state of development of the scientific problem of the organization of education in elite boarding schools in the United Kingdom on the example of «public schools» in the late XX – early XXI centuries has showed that according to the problem and thematic principle the historiographical works are divided into groups, namely: history of formation and development of elite boarding schools in the UK; formation and development of elite education, elitism and elite pedagogics; the problems of private elite education in the UK at the present stage; the problems of reforming the modern teaching and educational systems of leading countries of the world, private education in general, in particular, in Ukraine and England.

The essence of the key categories and their specific notions-categories are specified: «education», «elite», «elite education», «elite boarding schools», «public schools», «education in elite boarding schools», etc.

The history of the formation and development of elite education in Great Britain at the end of the XX – at the beginning of the XXI centuries is highlighted and the place of «public schools» is defined in the specified process. It was found out that formation and development of elite boarding schools «public schools» has passed in four periods: 1) formation of «public schools» (XIV–XVII century); 2) development of «public schools» (XVII – the beginning of the XIX century); 3) strengthening of integration processes (XIX – the middle of XX century); 4) crisis and radical reformation (1960 – present time): crisis of the system of elite education (beginning of 1960 – early 1970s); active reforms (mid 1970 – mid 1990's); new strengthening of the positions of elite schools (mid 1990's – present time).

The main types of education in the private boarding schools of Great Britain during the studied period, namely religious education, civic education, and physical education, aesthetic have been revealed.

The main components of the school subculture of elite boarding schools «public schools» in the UK have been outlined: school history; school traditions; school territory; tutor system; school rules; school symbols; school vocabulary (slang); extra-curricular work.

On the basis of the theoretical substantiation of the problem of research, revealing and defining of the organizational and educational principles of the functioning of elite boarding schools «public schools» in Great Britain at the end of the XX – the beginning of the XXI century, the analysis of the state of elite private education in Ukraine the possibilities of using British experience in the domestic teaching and educational practice have been identified. Recommendations for its inclusion on the legislative, scientific and methodical, educational and administrative and school levels have been developed. The proposed recommendations will provide additional opportunities for the formation of elite education in Ukraine with the goal of educating the elite of the nation as the engine of the success of a highly developed country.

The scientific conceptions of the concepts of elite, elite education, which are presented in the world of pedagogical science; the concepts of the development of elite education in the UK and the place of «public schools» in the identified process are improved.

The further development is concerned with the main provisions of the comparative pedagogy and comparative analysis of the experience of elite private education of gifted pupils in the UK and Ukraine.

Key words: education, elite, elite education, «public schools», elite boarding schools of Great Britain «public schools», education in elite boarding schools.

Підписано до друку 29.05.2018 р. Формат 60x84/16.
Друк офсетний. Кегль Times New Roman. Ум. друк. арк. 0,9.
Наклад 100 прим. Замовлення № 362.

Видавець ПП Заколотний М. І.
м. Хмельницький, вул. Соборна, 55
тел.: (0382)777-717
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 3770 від 28.01.2010 р.